

Grenadjärbataljonen

Grenadjärbataljonen, *Karl XII:s grenadjärbataljon*, var ett svenskt *arméförband* som sattes upp 1716^[1] på order av *Karl XII* och som 1718 bestod av 512 man exklusive officerare.

Bataljonen var tänkt som ett *elitförband* och bestod av utvalda soldater från Smålands och Västgöta *tremänningsregemente*, Upplands och Västgöta femmänningsregemente, Östra Skånska, Västra Skånska och Halländska utskrivningsregementena samt *Bergsregementet*. Förbandschefer var 1717 Johan Clausen och 1718 G.A. Stockmann. Bataljonen upplöstes 1719 och slogs ihop med *Livgardet*.^[2]

Förbandet bestod av 8 *kompanier* om vardera 64 meniga och 8 officerare och skulle utgöra en *stöttrupp* och stående *piket-* eller *insatsstyrka*. De skulle kunna sättas in när och var som helst: *"De voro satte på den fot, att de vid konungens minsta vink skydde varken eld eller vatten."*^[2]

Grenadjär var ursprungligen en soldat som vid strid hade till uppgift att kasta *handgranater*.^[3]

Historik

1717

Grenadjärbataljonen samlades först i *Halmstad* och stannade på vägen till *Strömstad* i *Göteborg* i maj år 1717 för att komplettera utrustningen.

Som en del av *Stora nordiska kriget*, försökte en dansk-norsk flottstyrka under befäl av den legendariske kommandören *Peter Tordenskjold* att ta sig förbi fästningen *Nya Älvsborg* för att därefter kunna anfalla *Nya varvet* i *Göteborg* den 3 maj. Danskarnas mål var att få stopp på svenska *kapares* beslagtagande av danska handelsfartyg. Kaparna var inte militärer, men agerade på uppdrag av Sverige och hade bevis på detta i form av *kaparbrev*. Svenskarna var klara över att ett anfall stundade och Grenadjärbataljonen, som grupperades på *Käringberget*, deltog från land. Danskarna tvingades att retirera.^[4]

För att trygga *Strömstad* och trakten däromkring mot plötsliga anfall förlades Grenadjärbataljonen i *Lommelands*, *Näsinge* och *Skee* socknar såsom en ständig vakt. Av den anlades 14 små torn, omgivna av palissader och belägna ungefär 1/4 mil från varandra. Mitt bland dessa torn anlades vid *Krokstrand* vid *Idefjorden* en *skans*, *Clausenborg*, uppkallad efter chefen för bataljonen, Johan Clausen.^{[5][6][7]}

Grenadjärbataljonen försvarade tillsammans med bl a Västerbottens regemente den 8 juli 1717 staden från den dansk-norska flottenheten under befäl av Tordenskjold. Inga svenska fartyg deltog, men staden, som hyste huvuddepån för den svenska armén i Norge, var skyddad av totalt fyra batterier. Bara två av de sex dansk-norska *galärerna* nådde därför stranden, där svenskt infanteri sedan utsatte danskarna för häftig beskjutning. Danskarna tvingades därför även i *Strömstad* till reträtt. Danskarnas förluster uppgick till 104 döda och 246 sårade och Tordenskjold hade själv sårats i benet. De svenska förlusterna var 19 döda och 173 sårade.^[8]

Inloppet till *Idefjorden* på gränsen mellan Sverige och Norge var år 1717 avspärrat av danskarna i höjd med *Svinesund* och svenskarna tvingades därför att landvägen transportera tre galärer, tre skärbåtar och sex *slupar* från *Strömstad* till de inre delarna av *Idefjorden*. Detta projekt sattes igång den 26 juni och tog närmare två månader att genomföra. Det skall ha krävts ungefär 800 soldater under ledning av Karl XII, som emellertid assisterades av vetenskapsmännen *Christopher Polhem* och *Emanuel Swedenborg*. Grenadjärbataljonen deltog i transportererna och de följande striderna vid och på *Idefjorden*.^[9]

I slutet av augusti år 1717 besöktes Grenadjärbataljonen av Karl XII, som berömde den för dess insatser vid försvaret av *Strömstad*.

1718

Grenadjärbataljonen deltog också i belägringen av *Fredrikstens* fästning år 1718. Den 3 november trängde bataljonen på kunglig order in i staden *Fredrikshald* (nuvarande *Halden*), som låg nedanför fästningen, och skapade stor uppståndelse och skräck bland de norska invånarna och den 20 november inleddes belägringen av *Fredrikstens* fästning.

Karl XII lät anfalla ett av forten (*skansarna*), som låg nedanför *Fredrikstens* fästning, innan han själv tillsammans med cirka 200 grenadjärer och en uppsättning stormstegar intog detta fort kallat *Gyldenlöwe* på eftermiddagen den 27 november.^[10] Troligen hade kompaniet, bestående av för tillfället cirka 60 grenadjärer (mot normala 64 meniga och 8 officerare) från Östra skånska regementet till fot tagit täten, eftersom dess kompanichef, *Johan Maximilian Cantagalli*, efter den lyckade stormningen av fortet "straxt wardt adlad" av Karl XII. Hans adelsnamn blev det passande *Löwenfels* (lejonklippa på tyska) och i hans adelsvapen fanns förutom ett gyllene lejon (jämför *Gyldenlöwe*) stående på en klippa även en stormstege.^{[11][12]} Åtminstone en av Östra skånskas grenadjärer sköts till döds under stormningen.^[13] Även grenadjärer från Smålands tremänningsregemente, Västgöta femmänningsregemente och Upplands femmänningsregemente skall ha dött vid *Gyldenlöwe* eller under stormningen av densamma.^{[14][15]} Erövringen av *Gyldenlöwe* år 1718 är "enda gången någon del av fästningen (kommentar: *Fredriksten*) fallit i fiendehand".^[16]

Minnessten över anfallet mot *Strömstad* den 8 juli 1717. Rest två sekler senare på *Laholmen* i *Strömstad*.

Svenskarna hade alltså intagit det närliggande fortet Gyldenlöwe, men Fredrikstens fästning återstod. På inrådan av en fransk belägringsexpert började de svenska soldaterna att gräva löpgravar mot fästningen, men soldaterna utsattes hela tiden för beskjutning. Grenadjärbataljonen rapporterade därför fyra döda och femton sårade natten till den 28 november. Nästa natt stupade totalt 55 svenska soldater.^{[10][17]} Karl XII oroade sig över arbetets framåtskridande och bad den 30 november löjtnanten Carlberg att "gå och se hwad de söla effter". Kungen ville senare samma dag själv övervaka arbetet och i samband med detta träffades han runt klockan halv tio på kvällen av ett skott i tinningen och dog omedelbart.^[18]

1719

Förbandet upplöstes i slutet av 1719 och införlivades med Livgardet.

Några av bataljonens grenadjärer

- Johan Maximilian Cantagalli (1692–1763)
- Georg Stenfelt (cirka 1678–1758)
- Matthias Bruse (cirka 1690–1744)^[19]

Referenser

Noter

- Riksarkivet (<https://sok.riksarkivet.se/amnesomrade?postid=ArkisR ef+SE%2FKrA%2F1411&infosida=amnesomrade-idrott&flik=1&type =2&s=Balder>)
- Höglund 2000, s. 133.
- grenadjär (<https://runeberg.org/nfbj/0159.html>) i *Nordisk familjebok* (andra upplagan, 1909)
- "Striderna vid Göta älfs mynning åren 1717 och 1719/30" (<https://digital.ub.umu.se/relation/320582>). *Digitala samlingar*. 1 januari 1899. <https://digital.ub.umu.se/relation/320582>. Läst 19 september 2021.
- Historisk tidskrift / Sjette årgången. 1886 /sid.297 (<https://runeberg.org/ht/1886/0301.html>)
- "Besöksmål Økomuseum - grenseland (sida 39)" (<https://okomuseum-grenseland.org/Felles%20dokumenter/%C3%98komuseum%20Grenseland%20kompendie.pdf>). <https://okomuseum-grenseland.org/Felles%20dokumenter/%C3%98komuseum%20Grenseland%20kompendie.pdf>. Läst 19 september 2021.
- Svenska historiska föreningen (1881). *Historisk tidskrift* (<http://archi ve.org/details/historisktidskr24frgoog>). Stockholm : Svenska historiska föreningen. <http://archive.org/details/historisktidskr24frgoog>. Läst 22 september 2021
- Tordenskjöld (<https://runeberg.org/nfci/0205.html>) i *Nordisk familjebok* (andra upplagan, 1919)
- Modig, Nils (2013). *Strömstad : gränsstad i ofred och krig* (<https://ww worldcat.org/oclc/857588006>). ISBN 978-91-85597-37-6. OCLC 857588006 (<http://worldcat.org/oclc/857588006>). <https://www.worldcat.org/oclc/857588006>. Läst 19 september 2021
- Liljegren, Bengt (2002). *Karl XII : en biografi* (<https://www.worldcat.org/oclc/186286985>) (Ny utg.). Historiska media. ISBN 91-89442-65-2. OCLC 186286985 (<http://worldcat.org/oclc/186286985>). <https://www.worldcat.org/oclc/186286985>. Läst 19 september 2021
- Matrikel öfver dem af Swea-rikes ridderskap och adel: som ifrån år ... till närvarande tid blifwit introducerade och adopterade* (https://books.google.se/books?id=M6tBAAAACAAJ&pg=PA1467&lpg=PA1467&dq=matrikel+cantagalli&source=bl&ots=e2yTjptMOP&sig=ACfU3U04Nj2YRw26uDgQGwVBYqeKKFcoww&hl=sv&sa=X&ved=2ahUKEwiTnu6_j4vzAhUCYsKHQ3SABQQ6AF6BAgEEAM#v=onepage&q=matrikel%20cantagalli&f=false). 1755. https://books.google.se/books?id=M6tBAAAACAAJ&pg=PA1467&lpg=PA1467&dq=matrikel+cantagalli&source=bl&ots=e2yTjptMOP&sig=ACfU3U04Nj2YRw26uDgQGwVBYqeKKFcoww&hl=sv&sa=X&ved=2ahUKEwiTnu6_j4vzAhUCYsKHQ3SABQQ6AF6BAgEEAM#v=onepage&q=matrikel%20cantagalli&f=false. Läst 19 september 2021
- "Gustaf Elgenstierna, Den introducerade svenska adelns ättartavlor. 1925-36." (https://www.adelsvapen.com/genealogi/L%C3%B6wenfels_ls_nr_1865). https://www.adelsvapen.com/genealogi/L%C3%B6wenfels_ls_nr_1865. Läst 25 september 2021.
- "Rullor 1620-1723, , SE/KrA/0022/1719/17 (1719) - Riksarkivet - Sök i arkiven" (https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/A0054749_00123#?c=&m=&s=&cv=122&xywh=763,3123,2718,1520). sok.riksarkivet.se. https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/A0054749_00123#?c=&m=&s=&cv=122&xywh=763,3123,2718,1520. Läst 25 september 2021.
- "Rullor 1620-1723, , SE/KrA/0022/1719/17 (1719) - Riksarkivet - Sök i arkiven" (https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/A0054749_00021#?c=&m=&s=&cv=20&xywh=968,1232,2262,1265). sok.riksarkivet.se. https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/A0054749_00021#?c=&m=&s=&cv=20&xywh=968,1232,2262,1265. Läst 25 september 2021.
- "Rullor 1620-1723, , SE/KrA/0022/1719/17 (1719) - Riksarkivet - Sök i arkiven" (https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/A0054749_00072#?c=&m=&s=&cv=71&xywh=564,3103,2719,1520). sok.riksarkivet.se. https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/A0054749_00072#?c=&m=&s=&cv=71&xywh=564,3103,2719,1520. Läst 25 september 2021.
- "PressReader.com - Digital Newspaper & Magazine Subscriptions" (<https://www.pressreader.com/sweden/stromstads-tidning/20180609/281509341883512>). www.pressreader.com. <https://www.pressreader.com/sweden/stromstads-tidning/20180609/281509341883512>. Läst 19 september 2021.
- From, Peter (2005). *Karl XII:s död : gåtans lösning* (<https://www.worldcat.org/oclc/67362631>). Historiska Media. ISBN 91-85057-56-8. OCLC 67362631 (<http://worldcat.org/oclc/67362631>). <https://www.worldcat.org/oclc/67362631>. Läst 19 september 2021
- Ebbe., BRING, Samuel (1920). *Bidrag till frågan om Karl XII:s död.* (<http://worldcat.org/oclc/557808769>). OCLC 557808769 (<http://worldcat.org/oclc/557808769>). <http://worldcat.org/oclc/557808769>. Läst 19 september 2021
- "Grenadjär Matthias Bruse" (<https://peetre.webnode.page/soldiers/>). 24 september 2021. <https://peetre.webnode.page/soldiers/>. Läst 8 maj 2026.

Tryckta källor

- Höglund, Lars-Eric; Sallnäs, Åke (2000). *Stora nordiska kriget 1700-1721 : fanor och uniformer*. Karlstad: Acedia press. Libris 7796880 (<http://libris.kb.se/bib/7796880>). ISBN 91-972341-8-4

Hämtad från "https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Grenadjärbataljonen&oldid=59264907"